

## การศึกษาเชิงวิเคราะห์กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท An Analytical Study of The Law Karma as Appeared in The Dhammapada

พระมหาสาคร วรธมฺโมภาโส

Phramaha Sakon Woradhammopaso

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

### บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาความหมายและประเภทกฎแห่งกรรมในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษากฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท 3) เพื่อวิเคราะห์กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารคือคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีฉบับแปลอรรถกถา คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา ตลอดจนเอกสาร ตำรา วิชาการ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า 1) กรรม หมายถึง การกระทำทางกาย วาจาใจ ทั้งทางดีและไม่ดีที่ประกอบด้วยเจตนา และกฎแห่งกรรม คือผลของการกระทำของมนุษย์ หรือผลของการกระทำที่ประกอบจากเจตนา 2) กฎแห่งกรรมในอรรถกถาธรรมบทนั้นแสดงให้เห็นถึงกรรม 12 อย่างชัดเจน ในเรื่องของกระบวนการการทำหน้าที่ของกรรมเกี่ยวข้องกันอย่างมากกับระยะเวลาที่ให้ผล การให้ผลตามหน้าที่ และการให้ผลตามระดับความแรงของกรรม 3) กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทมีอิทธิพลต่อสังคมไทยหลายด้านคือ ความเชื่อ กรรม หลักคำสอนเรื่องกรรม พฤติกรรม การดำเนินวิถีชีวิตระดับครอบครัว ระดับสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ การแก้กรรมและคุณค่าทางจริยศาสตร์ เป็นต้น ทำให้เข้าใจเรื่องกรรมได้อย่างถูกต้อง

**คำสำคัญ:** กฎแห่งกรรม; อรรถกถาธรรมบท

## Abstract

The objectives of this thesis were 1) to study meaning and type of the Law of Karma in the Tipitaka, 2) to study the Law of Karma in the Dhammapada Commentary as appeared in the Dhammapada Commentary, and 3) to analyze the Law of Karma as appeared in the Dhammapada Commentary affecting the Thai society. The research methodology was based on documentary study of the Pali Tipitaka, the Tipitaka translated version and the Dhammapada Commentary, including canonical texts, and the research works involved.

The research findings were as follows:

1). Karma means an action of body, speech and mind, both good and bad, which was attempted with volition; and the law of Karma is a result of human action performed with volition. 2). The Law of Karma in the Dhammapada Commentary indicates twelve kinds of Karma in terms of result process are much concerned with a period of time to give result to the doer, to give result according to duty, and to give result in line with level of the Karma's degree. 3). The Law of Karma in the Dhammapada Commentary has influence on Thai society in many aspects, e., g., in terms of belief in Karma, admonition on Karma, behavior, leading a life at household level, social hierarchy, myriads of customs and traditions, Karma nullifying, ethical value, and so forth. This makes correct the understanding of the law of Karma.

**Keywords:** Law of Karma; Dhammapada Commentary

## บทนำ

กฎแห่งกรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา คือกฎแห่งเหตุและผลของการกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนา คือ จงใจที่จะทำ ไม่ว่าจะเป็นเจตนาในการทำความดีด้วยจิตที่เป็นกุศล หรือทำความชั่วด้วยจิตที่เป็นอกุศล ล้วนแต่มีผลทั้งสิ้น ดังนั้น เมื่อทำกรรมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งแล้วต้องรับผลกรรมที่ตนเองได้กระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

บุคคลหวนพิชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น  
คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15  
ข้อ 256: 374)

คำว่า “กรรม” มีความหมายเป็นกลาง ไม่ได้ชี้ชัดลงไปว่าเป็นสิ่งดีหรือไม่ดี แต่ในปัจจุบันพบว่า คำว่า “กรรม” นี้มักจะถูกใช้ตรงกันข้ามกับคำว่า “บุญ” เช่นคำพูดที่ว่าแล้วแต่บุญแต่กรรม เป็นต้น คำว่ากรรมและบุญจึงเป็นเรื่องชี้ชัดอย่างหนึ่งว่า คนเข้าใจความหมายของกรรมในทางไม่ดี เอาบุญเป็นฝ่ายข้างดี แล้วเอากรรมเป็นฝ่ายตรงกันข้าม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2518: 47) ดังนั้น คำว่ากรรมตามที่ปรากฏในวลีที่เป็นภาษาไทยนั้นมีความหมายคลาดเคลื่อนไปจากหลักกรรมตามหลักของพระพุทธศาสนา

ความสำคัญอีกประการหนึ่งของกรรม ก็คือ กรรมมีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องชี้กำหนดแนวทางของสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 155) ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 460: 582)

ปัญหาที่พบในปัจจุบันที่เป็นแรงผลักดันให้ศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมตามแนวพระพุทธศาสนาก็คือ การพิสูจน์กรรม ดังจะเห็นได้จากการมีนักปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนาหลายท่านตั้งข้อสงสัยเรื่องนี้ และได้พยายามที่จะอธิบายเรื่องนี้ให้กระจ่าง ตามที่ วศิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ว่า

“หลักกรรม หรือกฎแห่งกรรมมีอยู่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขา ย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น” แต่เนื่องจากกรรมบางอย่าง หรือการกระทำบางคราวไม่มีผลปรากฏชัดในทันที ผู้มีปัญญาน้อยจึงมองไม่เห็นผลแห่งกรรมของตน ทำให้สับสน และมีความเข้าใจผิดไป เพราะบางทีกำลังทำชั่วอยู่แท้ ๆ กลับมีผลดีมากมาย เช่น ลาก ยศ สรรเสริญ สุข หลังไหลเข้ามาในชีวิต ตรงกันข้ามบางคราวกำลังทำความดีอยู่อย่างมโหฬาร แต่กลับได้รับความทุกข์ทรมานต่าง ๆ มีผลไม่ดีมากมาย เช่น ความเสื่อมลาภ ความเสื่อมยศ ถูกนินทาว่าร้าย และความเจ็บไข้ได้ป่วยหลังไหลเข้ามาในชีวิต” (วศิน อินทสระ, 2546: 9)

การอธิบายกฎแห่งกรรมในอรรถกถาธรรมบท แสดงถึงเรื่องกรรมด้วยการยกเรื่องที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงเหตุและผลของกรรมนั้น ๆ แล้วแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่ามีที่มาอย่างไร และพระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงอนาคตเบื้องหน้าเมื่อทำกรรมเอาไว้เป็นพระคาถาสั้น ๆ เพื่อแสดงธรรมในแต่ละเรื่อง ทำให้เข้าใจเรื่อง

กรรมและการให้ผลของกรรมได้ดียิ่งขึ้น

การศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมในอรรถกถาธรรมบท นอกจากจะศึกษาเรื่องกรรมและผลของกรรมแล้ว ยังจะต้องศึกษาวิเคราะห์การให้ผลของกรรมตามหลักกรรม 12 และต้องอธิบายด้วยหลักเหตุผลได้ว่ามีความสอดคล้องกันอย่างไร และสังคมจะได้รับประโยชน์อะไรจากการทำวิจัยครั้งนี้

จากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า กฎแห่งกรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้อย่างเข้าใจอย่างถ่องแท้ ถ้ารู้อันตรายแล้วก็จะสามารถเอาตัวรอดปลอดภัยได้ แม้ยังไม่หมดกิเลสแต่ก็ทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ในสังสารวัฏได้อย่างปลอดภัย ไม่พลัดตกไปสู่อบายภูมิที่มีความทุกข์ทรมานมาก จะท่องเที่ยวสร้างบารมีอยู่เพียงสองภพภูมิคือ มนุษย์โลกกับเทวโลก ซึ่งการศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างถ่องแท้จะทำให้เราดำเนินชีวิตด้วยการสั่งสมบารมีมากกว่าทำบาปอกุศล

งานวิจัยเรื่องกฎแห่งกรรมนี้จะศึกษาแนวคิดความหมายและประเภทของกรรมในพระไตรปิฎกและ การศึกษาวิเคราะห์กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท ด้วยกรอบความเป็นเหตุเป็นผลตามหลักกรรมนิยาม ผู้วิจัยหวังว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป และเป็นประโยชน์กับผู้สนใจใคร่รู้ในเรื่องกฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยได้ทำวิจัยเรื่องนี้ต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมายและประเภทของกรรมกฎแห่งกรรมในพระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษากฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท
3. เพื่อวิเคราะห์กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย

### วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรรมและกฎแห่งกรรมในพระไตรปิฎก
2. รวบรวมเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีของกรรมและกฎแห่งกรรมในอรรถกถาธรรมบท
3. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรรม กฎแห่งกรรมในงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง
4. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลให้เป็นระบบเพื่อความเข้าใจกฎแห่งกรรม

5. สรุปผลรวบรวมเรียบเรียงเนื้อหา

6. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

## สรุปผลการวิจัย

**1. กรรม** หมายถึง การกระทำทาง กาย วาจา ใจ ทั้งทางดีและไม่ดีที่ประกอบด้วยเจตนา และกฎแห่งกรรม คือผลของการกระทำของมนุษย์ หรือผลของการกระทำที่ประกอบจากเจตนา กระทำด้วยความตั้งใจ ไม่ว่าจะเป็นการทำความดี เรียกว่ากรรมดี หรือการทำความชั่ว เรียกว่ากรรมชั่ว การทำดีทำชั่วนั้นต้องกระทำด้วยตนเองไม่ใช่มีผู้อื่นมาทำให้ เหตุนี้สัตว์ทั้งหลายจึงเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน มี 5 อย่างคือ 1) กัมมสสโก คือเมื่อทำกรรมไว้อย่างไรก็ต้องรับผลของกรรมนั้นตามที่ทำไว้ 2) กัมมทายาท คือ เป็นทายาทของกรรมที่ทำไว้แล้วจึงต้องรับมรดกกรรมของตน 3) กัมมโยนิ คือ มีกรรมเป็นกำเนิดและกรรมที่ทำแล้วนั้นจะเป็นผู้กำหนดแดนเกิด 4) กัมมพณฺธุ คือมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ กรรมที่ทำแล้วจะเป็นผู้กำหนดเผ่าพันธุ์ที่จะไปเกิดจนกว่าจะเข้าสู่พระนิพพาน มนุษย์ทุกคนนั้นล้วนมีชีวิตที่เป็นไปตามกรรม และผลของกรรมจึงไม่ใช่เป็นความบังเอิญเพราะชีวิตล้วนเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “กมฺมฺนา วตตติ โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” 5) กัมมปฏิสสโณ คือมีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เพราะเมื่อกรรมชั่วให้ผลอยู่ แม้ญาติพ่อ-แม่พี่น้องตลอดจนผู้มีอำนาจราชศักดิ์ ก็ไม่อาจช่วยให้พ้นจากทุกข์ได้ มนุษย์ทุกคนล้วนมีชีวิตที่เป็นไปตามกรรมและผลของกรรม จึงไม่ใช่เป็นความบังเอิญเพราะชีวิตล้วนเป็นไปตามกฎแห่งกรรม หลักศรัทธาในพระพุทธศาสนามี 4 ประการ คือ 1) กัมมศรัทธา เชื่อว่ากรรมมีจริง 2) วิปากศรัทธา เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง 3) กัมมัสสกาตาศรัทธา เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเองจริง 4) ตถาคตโพธิศรัทธา เชื่อปัญญาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ากฎแห่งกรรม คือกฎธรรมชาติเกี่ยวกับกรรม เช่นทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ใดทำกรรมผู้นั้นจะได้ รับผลของกรรม อันกฎธรรมชาตินั้นไม่ใช่กฎแห่งกรรมอย่างเดียวนอกจากยังมีกฎแห่งเหตุและผลอีก 5 อย่าง คือ 1) อุตุนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิหรือฤดูกาล 2) พินินิยาม คือกฎธรรมชาติเกี่ยวกับพันธุกรรม 3) จิตตนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับเรื่องจิต 4) กรรมนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ 5) ธรรมนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับธรรมชาติทั้งหลาย

กรรมจำแนกตามธรรมที่เป็นมูลเหตุ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ กุศลกรรม คือ การกระทำที่ดี หรือกรรมดี และอกุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นอกุศล หรือการกระทำที่ไม่ดีนั้น ส่วนทางที่แสดงออกทางกรรมนั้น สามารถแสดงออกได้ 3 ทาง คือ 1) กายกรรม

หมายถึง กรรมทำด้วยกายหรือการกระทำทางกาย 2) วจีกรรม หมายถึง กรรมทำด้วยวาจา หรือการกระทำทางวาจา และ 3) มโนกรรม กรรมทำด้วยใจหรือการกระทำทางใจ

หากแบ่งตามระดับเวลาของการให้ผลของกรรมมี 4 คือ 1) กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน เรียกว่า ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม 2) กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า เรียกว่า อุปปัชชเวทนียกรรม 3) กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป เรียกว่า อปรปรียเวทนียกรรม และ 4) กรรมที่หมดโอกาสจะให้ผล เรียกว่า อโหสิกรรม

ในส่วนของกรรมที่ให้ผลตามหน้าที่มี 4 คือ 1) ชนกกรรม หมายถึง กรรมที่ทำให้ผู้ทำกรรมเคลื่อนไปจากภพหนึ่งให้ไปเกิดอีกภพหนึ่ง 2) อุปัตถัมภกกรรม เป็นกรรมที่คอยช่วยสนับสนุนกรรมอื่นที่แต่งปฏิสนธิได้เอง กรรมนี้ถ้าช่วยข้างสนับสนุนในทางที่ดีก็เป็นกุศล ถ้าช่วยข้างไม่ดีก็เป็นอกุศล 3) อุปปีฬกรรม เป็นกรรมที่เคยเป็นปฏิปักษ์ต่อกรรมทั้งสองข้อเมื่อชนกกรรม แต่งปฏิสนธิ ก็เข้าบีบคั้นผลของชนกกรรม 4) อุปมาตกรรม ถือว่าเป็นกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชนกกรรมคือจะเข้าตัดรอนอำนาจของกรรมนั้นให้หมดไป

และประเภทสุดท้ายคือกรรมที่ให้ผลตามระดับความแรงของกรรมมี 4 คือ 1) ครุกรรม กรรมหนัก 2) พหุลกรรมหรืออาจิณณกรรม กรรมหนาหรือกรรมที่ทำเป็นประจำ จนชิน 3) อาสันนกรรม กรรมที่ปรากฏในเวลาใกล้ตาย 4) กตัตตากรรม กรรมสักว่าแต่กระทำ และยังมีกรรมชนิดหนึ่งที่เรียกว่า อัพยาตกรรม คือกรรมกลาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่ว มีเจตนาไม่ได้ เอนเอียงไปในกุศลและอกุศลอย่างเต็มที่

**2. พระอรรถกถาจารย์ ได้อธิบายความหมายของคำว่ากฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท ดังนี้**

1) กรรม คือการกระทำที่เกิดขึ้นจากเจตนาที่มาจากใจที่ประกอบด้วยกุศลกรรม หรืออกุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังเช่นในพระคาถาแรกและพระคาถาที่ 2 ในยมกวรรคที่ 1 ที่ทรงแสดงว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจร้ายแล้ว พุทอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ทุกข์ย่อมไปตามเขา เพราะเหตุนั้น ดุจล้อหมุนไปตามรอยเท้าโค ผู้นำแอกไปอยู่ ฉะนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 1 ข้อ 1: 17, พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 40 ข้อ 11: 1) และ “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พุทอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขย่อมไปตามเขา เพราะเหตุนี้ เหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 1 ข้อ 2: 28; พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 40 ข้อ 11: 1-2)

2) กรรม คือการกระทำที่ประกอบด้วยกิเลส ทั้งในส่วนที่เป็นกุศล คืออโลภะ อ

โทสะ โมหะ และอกุศลคือ โลภะ โทสะ โมหะ

3) กรรม คือการกระทำที่ให้ผลอย่างแน่นอน กรรมที่ผู้ทำกรรมก่อขึ้น ถ้าเป็นกุศลกรรม ก็จะส่งผลดีให้ แต่ถ้าเป็นอกุศลกรรม ก็จะได้รับผลชั่วอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน และได้อธิบายประเภทของกฎแห่งกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ดังนี้

1) ประเภทของกฎแห่งกรรมจำแนกตามทางการแสดง มีทั้งการแสดงออกทางใจ การแสดงออกทางกาย และการแสดงออกทางวาจา

2) ประเภทของกรรมจำแนกตามคุณภาพของกรรม มี 2 ประเภท คือ กุศลกรรม หรือกรรมดี และอกุศลกรรม หรือกรรมชั่ว ลักษณะของอกุศลกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พอสรุปได้ว่าเป็นกรรมที่บุคคลใดก็ตามได้ทำไปแล้วเกิดผลเสีย เป็นบาปกรรมต่อผู้ทำกรรมนั้นทั้งในโลกนี้และอาจส่งผลต่อไปในภพภูมิต่อหน้า เป็นกรรมที่ควรหลีกเลี่ยงการกระทำ เพราะกรรมนั้นเป็นอกุศลกรรม

กรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นการศึกษาให้เห็นถึงกรรมอย่างชัดเจน ซึ่งความหนักเบาของกรรมนั้นก็เกี่ยวข้องกันอย่างมากกับระยะเวลาที่ให้ผล การให้ผลตามหน้าที่ และการให้ผลตามระดับความแรงของกรรม ไม่ว่าจะเป็นกรรมหนัก กรรมเบา ไม่ว่าจะเป็นส่งผลให้ชาตินี้และชาติหน้า

การให้ผลของกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทก็อยู่ในกรรม 12 ซึ่งทำหน้าที่ตามอำนาจของกรรมที่ส่งผลตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ปัจจุบันกับปัจจุบัน ปัจจุบันถึงอนาคต เป็นไปตามขั้นตอนของระยะเวลา หน้าที่และระดับความแรงของกรรมทั้งฝ่ายกุศลกรรมและอกุศลกรรม

#### ตัวอย่างหน้าที่การให้ผลของกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทในยมกวรรค

เช่น เรื่องพระจักขุปาล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 40 ข้อ 11: 8-38) เรื่องนี้เป็นเรื่องที่กล่าวถึงผลกรรมชั่วที่ส่งผลมาจากชาติปางก่อนของพระจักขุปาล กรรมที่ท่านทำให้คนอื่นตาบอดนั้น เป็นเหตุให้ท่านต้องมารับกรรมดังกล่าว กรรมที่ท่านได้ก่อขึ้นเป็นอกุศลกรรมที่แสดงออกมาทั้งทางใจและทางกาย กรรมนั้นเป็นอปรายปริยเวทนิยกรรม เพราะส่งผลจากชาติก่อน ๆ เป็นชนกรรม เพราะเป็นผลกรรมใหม่ที่ส่งผลต่อผู้รับกรรมโดยตรง และในกรณีที่ท่านเป็นพระอรหันต์ตาบอดเดินจงกรมเหยียบแมลงตาย เป็นกตัตตากรรม เพราะไม่มีเจตนาฆ่า ส่วนในกรณีของบุคคลอื่นที่ได้ทำกรรมมีดังนี้ คือ สามเณรปาลิตะผู้เป็นหลานของจุลपालะได้ทำกรรมชั่ว คือการละเมิดศีล 10 ด้วยการเสพเมถุน กรรมนั้นเป็นอกุศลกรรมที่เกิดขึ้นที่ทางใจและทางกาย เป็นทิวฐธรรมเวทนิยกรรม เพราะรับผลทันทีในชาตินี้ เป็นชนกรรม ส่วนท้าวสักกะที่นำท่านจักขุปาลมาส่งที่เมืองสาวัตถี และจุลपालที่ทำการต้อนรับท่าน

ด้วยภัตตาหาร เป็นกุศลกรรมที่แสดงออกมาทางใจ และทางกาย แต่ยังไม่สามารถวิเคราะห์ให้เข้ากับหลักกรรม 12 ได้ เพราะพระอรรถกถาจารย์มิได้กล่าวถึงผลของกรรมนี้เอาไว้ เป็นต้น 51.

### ตัวอย่างหน้าที่การให้ผลของกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทในปาปวรรค

เช่น เรื่องชน 3 คน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 42 ข้อ 19: 54-60) เรื่องนั้นเรื่องแรกจะเป็นกรรมของกาในชาติก่อนที่ต้องถูกเผาทั้งเป็น ก็เพราะกรรมเก่าที่ทำไว้แต่ชาติก่อนคือการเผาโคของตนเองทั้งเป็น กรรมนั้นเป็นอกุศลกรรมที่แสดงออกทางใจและทางกาย เป็นอุปปัชชเวทนียกรรม และอปราปรียเวทนีย กรรม เพราะให้ผลทั้งใน ชาติหน้าและชาติถัดไป เป็นชนกกรรม เพราะทำให้เกิดผลกรรมใหม่

เรื่องที่สองเป็นเรื่องภรรยาขายเรือที่ถูกถ่วงน้ำ เพราะชาติก่อนเคยจับสุนัขถ่วงน้ำ กรรมนี้เป็นอกุศลกรรมที่แสดงออกทางใจและทางกาย เป็นอุปปัชชเวทนียกรรม และอปราปรียเวทนียกรรม เพราะให้ผลทั้งในชาติหน้าและชาติถัดไป เป็นชนกกรรม เพราะทำให้เกิดผลกรรมใหม่

และเรื่องภิกษุ 7 รูปอาศัยในถ้ำแล้วถูกหินปิดปากถ้ำ ก็เพราะกรรมเก่า คือการขังเหยื่อ เป็นเวลา 7 วัน เป็นอกุศลกรรมที่แสดงออกทางใจและทางกาย เป็นอุปปัชชเวทนียกรรม และอปราปรียเวทนียกรรม เพราะส่งผลในชาติหน้าและชาติถัดไป และเป็นชนกกรรม เพราะทำให้เกิดผลกรรมใหม่ เป็นต้น

ประโยชน์ของการศึกษาเรื่องกรรมโดยละเอียดนั้นอย่างน้อยที่สุดทำให้เราไม่ตกอยู่ภายใต้แห่งอกุศลกรรม เชื่อผลของกรรมว่าไม่ได้สิ้นสุดเพียงชาตินี้ชาติเดียว การเชื่อเรื่องกรรมทำให้กลัวความชั่วแม้ไม่มีใครเห็นก็ไม่กล้าทำบาปและทำให้เรามั่นคงในความดี กล้าทำความดีแม้ไม่มีใครเห็นเช่นกัน เพราะถึงอย่างไรผลของกรรมย่อมให้ผลเสมอ

**3. พื้นฐานความเข้าใจเรื่องกรรมของคนไทยยังขาดการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา** กล่าวคือ มักจับเอาส่วนเดียวของอดีตมาเป็นเหตุและมองกรรมโดยไม่แก้ไขปัจจุบัน หรืออนาคต ซึ่งทำให้เกิดผลก็คือความเข้าใจผิดในเรื่องกรรม และไม่เชื่อเรื่องของกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ แต่ได้มองถึงภาพรวมทั้งหมดและเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ในขณะที่คนไม่สามารถหาเหตุที่ทำให้เกิดกรรมในปัจจุบัน ก็มักจะสรุปว่าเป็นเพราะสวรรค์ลิขิต หรือพรหมลิขิต ไม่ใช่กรรมลิขิต ในปัจจุบันคนในสังคมมักจะอ้างว่าพิสูจน์ไม่ได้ จะเชื่อในหลักวิทยาศาสตร์มากกว่า เพราะคนในปัจจุบันนี้จะอยู่กับโลกของอินเทอร์เน็ต เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นจะเชื่อในสิ่งที่เห็นและตัดสินใจโดยที่ไม่สนว่าจริงจะ

เกิดกุศล หรืออกุศล เมื่อไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าประสพอยู่เป็นผลของกรรมนั้น ๆ ก็จะไม่เชื่อ จึงเป็นปัญหาทาง ด้านศีลธรรมจริยธรรมต่อสังคมไทยยุคปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักคำสอนในเรื่องกฎแห่งกรรมและการให้ผลของกรรมทั้งที่เป็นฝ่ายกุศลและอกุศล และเป็นวิถีสอนทำให้มีการเวียนว่ายตายเกิด หรือเป็นสมภพวิเศษคือผู้แสวงหาภพใหม่ พุทธศาสนิกชนชาวไทยในปัจจุบัน ซึ่งมีความเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกจนกว่า จะเข้าถึงมรรค ผล นิพพาน

หลักคำสอนเรื่องกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม ในระดับบุคคลที่เห็นได้ชัดจะมีเรื่องของการใช้สอยปัจจัย 4 อย่างพอเพียง การบริจาคทรัพย์หรือให้ทานอย่างเหมาะสม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเองไปในทาง ที่ดีขึ้น รวมถึงแนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้าง เช่นครูอาจารย์เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเรื่อง ที่กล่าวถึงโทษของการปฏิบัติตนไปในทางที่ไม่ถูกต้อง อย่างเช่นเรื่องของความเป็นมิฉนาคทิฎฐิ คือ ความเห็นผิดตามครรลองธรรม การทำร้ายสัตว์จนไม่สามารถสืบพันธุ์ได้ สาเหตุที่ทำให้เกิดมาจน และผลจากการเป็นผู้ว่ายากสอนยาก เป็นต้น หลักคำสอนเหล่านี้จึงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของ พุทธศาสนิกชนในระดับปัจเจกบุคคล ส่วนในระดับสังคม มีผลกระทบทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ตั้งแต่ในเรื่องของการทำบุญตักบาตรซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำบุญเลี้ยงพระ การ ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล และประเพณีต่าง ๆ

การส่งผลของกรรมทั้งในกุศลกรรมและอกุศลกรรม สามารถส่งผลทั้งในปัจจุบันชาติและส่งผล ในชาติหน้าด้วย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

### ก. กรรมส่งผลในชาตินี้

การส่งผลของกรรม ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา เชื่อว่ากรรมนั้นไม่สูญสลายไป แต่การให้ผลของกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับชนิดและวาระของกรรม วิบากกรรมที่ให้ผลในชาตินี้

### ข. กรรมส่งผลในชาติหน้า

กรรมบางชนิดที่สะสมไว้ในจิตให้ผลเป็นรูปธรรมในชาติหน้า เรียกว่า อุปัชชเวทนิยกรรม หมายถึง กรรมประเภทนี้เกี่ยวข้องกับการเวียนว่ายตายเกิด ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า ก่อนสิ้นชีวิต ขณะจิตนึกถึงกรรมใด จะไปเกิดใหม่ตามอำนาจของกรรมนั้นสิ่ง ที่จิตระลึกถึงก่อนตายมี กรรม กรรมนิมิต และคตินิมิต การหยุดการให้ผลของกรรม

กรรมนั้นจะหยุดการให้ผลของกรรม ด้วยสาเหตุ 3 ประการ หมดแรง กรรมอื่น

เข้ามาแทรกแซงและบุคคลผู้ทำกรรมได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

หลักธรรมเป็นเหตุสิ้นไปแห่งกรรม

หลักธรรมเป็นเหตุสิ้นกรรม หมายถึง หลักธรรมที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบได้ หรือทำกรรมให้สิ้นไป พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะในนิพเพธิกสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 334: 422) ในนิพเพธิกสูตรนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมที่เป็นเหตุสิ้นไปแห่งกรรมไว้โดยตรงคือ มรรคมงคล 8 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 355-445: 15-19) หรือ อัญ्ञังคิกมรรค แปลว่า ทางมงคล 8 ประการอันประเสริฐ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

### การแก้อกุศลกรรม (ล้างบาป)

ในศาสนาอื่นบางศาสนา มีการแก้กรรมด้วยการล้างบาปด้วยน้ำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ได้ เช่น ศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) เชื่อว่าเมื่อทำบาปแล้ว ถ้าได้ไปอาบน้ำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เช่นแม่น้ำคงคา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่น้ำฝั่งเมืองพาราณสี บาปจะถูกชำระหายไปหมดบุคคลจะเป็นผู้บริสุทธิ์ทันทีส่วนพิธีตัดกรรมที่มีการกระทำกุศลกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การให้ทาน การรักษาศีลและการเจริญภาวนาแทรกอยู่ด้วยนั้น อาจจะมีผลในการทำให้พลังกรรมดำ (บาป) ในจิตใจอ่อนกำลังลงได้บ้าง เพราะกุศลกรรมก่อให้เกิดกำลังกรรมฝ่ายขาว (บุญ) ขึ้นในใจ พลังกรรมฝ่ายขาวจะเข้าไปเจือจางพลังกรรมฝ่ายดำให้อ่อนกำลังลง อาจผ่อนหนักให้เป็นเบาได้

การแก้อกุศลกรรมในทางพุทธศาสนานั้นสามารถทำได้ด้วยการมั่นทำกุศลบ่อย ๆ และต้องอยู่ในกรอบไม่ผิดไปจากคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยการนำหลักธรรมคืออริยมรรคมงคล 8 เป็นพื้นฐานและมีการนำเรื่องของการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนามาเป็นตัวส่งเสริม ประกอบด้วยศรัทธา ใช้สติ สมาธิและปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ

### คุณค่าทางจริยศาสตร์กฎแห่งกรรมในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อสังคมไทย

จริยศาสตร์กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท เป็นจริยศาสตร์ร่วมสมัย และเหมาะสมกับยุคสมัย แม้ว่าเรื่องราวที่ปรากฏในนิทานจะแต่งมานานแล้วก็ตาม ดังนั้น จะขอนำเสนอคุณค่าของจริยศาสตร์กฎแห่งกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ไว้ 2 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

**1.คุณค่าของจริยศาสตร์ต่อครอบครัว** มนุษย์ต้องการความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตเป็นเบื้องต้น โดยใช้หลักอริยมรรคมงคล 8 เป็นบรรทัดฐานในการแสดง

คุณค่าของจริยศาสตร์กฎแห่งกรรมเพื่อจะได้ปฏิบัติดีละเว้นอกุศล ดังนี้

- 1) สัมมาทิฐิ คือ มีปัญญาเห็นชอบ ได้แก่ การเห็นในอริยสัจ 4
- 2) สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ ได้แก่ ดำริที่จะออกจากกาม
- 3) สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ ได้แก่ การเว้นจากวจีหุจรีต 4
- 4) สัมมากัมมันตะ คือ ทำการงานชอบ โดยประกอบการทำงานที่ไม่ผิดประเพณี

ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม และเว้นจากการทุจริต 3

- 5) สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีวิตชอบ ได้แก่ การเว้นจากการเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด
- 6) สัมมาวายามะ คือ มีความเพียรชอบ 4 ประการ
- 7) สัมมาสติ คือ ระลึกชอบ ได้แก่ การระลึกถึงสติปัฏฐาน
- 8) สัมมาสมาธิ คือ ตั้งใจชอบ ทำจิตให้สงบระงับจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง

## 2. คุณค่าของจริยศาสตร์กฎแห่งกรรมต่อสังคม การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมถือว่าเป็นพันธกรณีของมนุษย์ที่มีต่อกันในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การกระทำตามหน้าที่โดย

มุ่งประโยชน์ตนเองและผู้อื่นเป็นสำคัญนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด เพราะการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละฝ่ายจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้องเสียสละ เพื่ออ้างไว้ซึ่งความดีงาม และหน้าที่ของแต่ละฝ่ายจะต้องเกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งมวลซึ่งจริยศาสตร์กฎแห่งกรรมก็ได้ใช้หลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องกรรม 12 ที่เป็นเหตุและผลของการกระทำกุศลกรรมกับอกุศลกรรมเป็นตัวกำหนดพื้นฐานในการปฏิบัติต่อกันและกัน

คุณค่าทางจริยศาสตร์กฎแห่งกรรมที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทจะเห็นได้ว่ากฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาทำให้บุคคลหนักแน่นในเหตุผล พึ่งตนเองเป็นสำคัญ รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ไม่ตัดสินบุคคลด้วยชาติชั้นวรรณะ แต่ตัดสินที่กรรมคือการกระทำ

## ข้อเสนอแนะ

### 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรพระพุทธศาสนา ควรนำเอาเรื่องกฎแห่งกรรมเข้าไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเกิดประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนในการนำไปใช้ในดำเนินชีวิต

1.2 สถาบันการศึกษาควรบรรจุวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กเข้าถึงหลักคำสอน มีจิตสำนึก และมีคุณธรรมจริยธรรม ทำความดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวต่อบาปกรรม

1.3 รัฐบาลและองค์กรพระพุทธศาสนาควรจะมีนโยบายให้พระภิกษุสามเณร แม่ชี เข้าไปมีส่วนร่วมในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนทั่วประเทศอย่างจริงจัง

## 2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรศึกษาวิเคราะห์กฎหมายแห่งกรมปิณฑาท มาตุฆาตจากพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน

2.2 ควรศึกษาวิเคราะห์กฎหมายแห่งกรมของโทษผิดศีลข้อที่ 3 กรณีศึกษาการอยู่ครองเรือน

2.3 ควรศึกษาวิเคราะห์กฎหมายแห่งกรมของพระภิกษุทุศีลในสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน

### บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- \_\_\_\_\_. (2532). อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- \_\_\_\_\_. ธมมปทฎกถาวณณนา ปจโม ภาค-อฎจโม ภาค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.